

Валерий Якимов: Шочмо мланде йӱд-кече ўжеш...

Валерий Якимов... Тиде лӱмым тачысе марий лудшо мондашат тӱнгалын дыр. Кодшо курым мучаште Валерий Александрович "Волгенче парча" (1981), "Пагыт вӱршер" (1987) поэзий, "Титак" (1993), повесть да ойлымаш-влак сборникла, "Шагат" драма (1995) дене кумдан палыме лийын. Писательын произведенийже-влак газет ден журналлаште чӱчкыдын савыкталтыныт, автор шкежат лудшо дене вашлияш вашкен.

Но ынде лу ий наре ты автор пуйто йомын. Амалже?.. Амалжым автор шке рашемдаш полшыш.

- Валерий Александрович, кушто кызыт иледа?

- Илыме верем Ямало-Ненецкий автономный округ, Яр-Сале поселко. Шижат: "Яр-сола" гай шокта. Ты вер лӱмым ненец йылме гыч кусараш гын, "тӱня тӱр" манме лиеш. Илем тӱнян тӱрыштыжӧ. Районысо информаций агентствыште, "Время Ямала" газет редакцийыште, тӱн редакторлан пашам ыштем. Ынде кандаш ий тушто улам. Чылажат чонемлан келшымыла чучеш. Тушко мийымеке, кок ий утларак ответственный секретарь семын тыршенам. Вара вуйлатыме пашалан пижаш темлышт. Газет арнялан ик гана лектеш, 16 лышташан. ТМмаште ме 1,5 миллион тенге парышым ыштенна. Ты окса чыла администрацийыш кая, тыге илышым тӱзатат. Кундем пӱртӱс

газлан, нефтьлан поян. Ямал полуостров Российысе газын 90 процентшым пуа. Лудшылан онай материалым возаш - мыйын пашам. Паша стажем изи огыл, ынде 31 ий ыштем. Тунемалтын.

- Тӱня тӱрыштӧ пиалан-влак илат, маныт, але вара тушто шочмо мланде деч сайрак?..

- Кандаш ий ончыч, тушко мийыме годым, Яр-Сале кугурак ял гай ыле. Тошто пӱрт-влак, тошто йолгорно... Пытаргыш ийлаште пӱтынек манме гай у оралте-влак чоналтыч. Яр-Сале пеш мотор йӱдвел кундеммыш савырнен, изирак ола гай сылне вер. Кок ий паша верыштемак иленам. Кумшо ийлан ик пӱлеман, вара кум пӱлеман пачерым пуышт. А тений февральыште пелашем дене кок пӱлеман у пачерыш куснышна.

Туге гынат тусо илыш сайрак манам гын, чылт чынжак ок лий дыр. Марий Элыште самырык жапем кодын. Шернур, Звенигово райгазетлаште, "Марий коммунышто", "Марийская правда" редакцийлаште собкорланат, корреспондентланат, отдел вуйлатышыланат шогенам. Тыште Журналист-влак ушемыш, Писатель ушемыш пуртеныт. Йошкар-Олаште пачер уклан кӧра Звениговыш илаш куснышым. 1999 ийыште "Марийская правда" газет сокращенийым увертарыш. Тылеч вара мый паша деч посна кодым. Илаш кӱлеш ыле. Серышым возenam, ўжмаш тольо, да кайышым веле. Тыге тӱня тӱрыш логальым. Марий Эл - шочмо мландем. Тудо шкеж дек йӱд-кече ўжеш.

- Ала ешет денат палымым ыштет?

- Ешемат пеленем. Пелашем - Зоя Алексеевна - Куженер район, Конганур ялын ўдыржӧ. 1976 ийыште, Марий кугыжаныш университетыште тунеммем годым, Мамасево школышко практикыш миенна. Пединститутысо студентка-влакат тыштак практикым эртенят. Шарнем: пьесым шынденна, сюжет почеш мый Зоям марлан налынам, вара илышыштат налаш логале. Тудо педфакым тунем пытарен. Кызыт Яр-Сале поселкысо интернатыште тырша.

Ме кум ўдырым ончен куштенна. Нуно Марий Элыште кӱшыл шинчымашым налыныт: Светлана - экономист, Олеся - юрист, Инна - историк-регионовед. Мый южгунам воштылам: илыш рокотемым шотлаш шке экономистем, осал деч аралаш шке юристем, илыш корнем возаш шке историкем уло. Таче нунат "тӱня тӱрыштӧ", Яр-Салеште, шке ешышт дене илат. Света йоча дене шинча, Олеся ден Инна верысе администрацийын специалистше семын пашам ыштат. Вене-влак программист, ветеринар, телеоператор улыт. Кок уныкам куандарат: кугуракше садикыш кая, изиракше але шочын веле.

- Верысе калык дене могайрак кыл? Могайрак тазалык?

- Районышто 15 тўжем наре ег ила. Тышеч пельже ненец-влак улыт. Тўн пашашт - пўчым он-чаш. Пўчө күтү почеш кусныл коштыт, чумышто илат. Тыгак колым кучат, сонарлат. Пытартыш ийлаште сонарлыме паша ок виян, молан манаш гын янлыкше (пире, маска, песец) шагалеммыла чучеш. Калык пеш пашаче. Шке йылмышт дене куанен мутланат. Верысе кучем кугу пашам аракам йўмаш, тамакым шупшмаш, наркотик ваштареш нангаен шога.

Нунын пелен меат келшен илена. Мийыдем годым Марий Эл гыч 5-6 ег веле улына ыле. А ынде 50-60 еш наре погыненна. Тўн шотышто эмлыше, туныктышо, чонышо-влак чумыргенна. Землячествым почаш понена. Ик жап У Торъял районысо штукатур-маляр-шамыч шукын миенит ыле. Ятырышт пўртылыныт, южышт илаш кодыныт.

Тазалык шотышто мый кугу ойыртемным ом шиж. Тыштат сайынак шўлем, туштат. Но эмлыше-влак мийыше-влаклан куржталаш огыт темле, тыматлын гына кошташ ойлат. А верысе калыкше пўчө почеш пўчө семынак куржталыт. Нуно нелым огыт шиж.

- Валерий Александрович, "Марий Эл" радио южгунам Тимофей Петуховын "Билет оза ўдыр ужатыш" муржым йонгалтара. Мый палем: ты пленкыш тыйынат йўкет возалтын...

- Да, студент годым мый шочмо Карай ялышкем Тимофей дене пырля унала мийышна. Йывансола рвезе, Вася Чузаев, лачак салтаклан кая ыле. Тунам Тимофей ты мурым возыш, ужатыме годым гитара дене йонгалтарыш. Йошкар-Олаш пўртылмеке, Марий Элын калык поэтше Семён Николаев марий радиош ўжө. Тимофей дене коктын мурышна. Тыге калык ты семым авалтыш. Лийын тиде...

Таче Писатель ушемыш пурышым. МарНИИ-ште Аркадий Васинкиным ужам шонышым. А тудо... Йолташ-влак чеверласыде каят: Тимофей Петухов, Вячеслав Абукаев, Валентин Васильев...

- Пытартышлан сылнымут нерген колнем ыле.

- Ёрдыж кундемыште сылнымут пашам ыш воран. Возымо произведенийым шотлаш кок кидысе парнямат сита. Южгунам эртыше ийлам, сылнымут пашам шарналтемат, гитарым ондалын, чоным луштарем.

Туге гынат возышо йолташем-влаклан курымашлык произведенийым возаш тыланем. А лудшем-влаклан тыгерак каласем: ты тўняшке толынна гын, сай кышам кодыман. Осал шомак почешна ынже йонго. Чылаланда сай тазалыкым тыланем. Ўшанем, кунам-гынат мыят тендан дене угыч вашлиям. Тидлан моткочак ўшанем.

**3. Глушкова мутланен.
Снимкыште: Валерий Якимов.
М.Скобелевын фотожо.**

Пу кидетым

Пу кидетым, йолташ,
умыреш ошкылаш,
Икте-васылан ваш энтертен.
Неле-йёсым сенгаш
Да куаным пайлаш,
Уло йўкын мураш йывыртен.
Пу кидетым, йолташ.
Ончо ончыко раш -
Шочмо вел шыргыжеш мыланна.
Нигушкат она кай,
Мыланна тыштак сай,
Пиалнам ме тыштак муына.

Пеледыш нерген

Кастен пеледышат кума шинчажым,

Эсогыл вуйжым нойышын тая.
Пырткен вуча пычкемыш йӱд мучашым,
Юап өпкежым вожышко тая.
Мый шуко ужынам тыгай сӱретым,
Но утыжден тумна дыр лийынам.
Садлан пеледыш почылтмо секретым
Воктенжак шижын омыл нигунам.
А таче трук ик ӱдырым вашлийым -
Эр ӱжара гай порын шыргыжеш.
Мый, нигунам ужде, чонем ден шижым -
Пеледышат тыгакак почылтеш.

Порылык нерген

Кажнын - энгек,
Кажнылан мо-гынат огеш сите:
Вий. Ваш-ваш полшымо кумыл.
Чын верч йӱлымаш.
Шӱм-чон куат...
Но чылаштын тӱнгалтышышт икте -
Порылык!
Порылык, кушто гын тудым муаш?
Уш анырген.
Кап-кылат пуйто йӱштыштӧ тӱнын.
Мо ден гынат икте-васылан кажне -
Тушман:
Мужыр шинчашке ончен
шонена йӱршын тӱрлын,
Мо дене кӱргӧ гыч шолып аярым
мушман?
Кӧ каласа: кушто тиде туткарын
амалже?
Кӧ титакан, одарга гын осал вожыппоч?
Иктым палем мый:
Мардеж кеч-мыняре пуалже,
Нӱшмӧ уке гын, почкалтыш ок шоч.

Айдеме-влак шочыт...

Айдеме-влак шочыт
Тӱняшке ик семын,
Но нунын кышашт
Икгай огыл, товат.
Вот иктышт эртат,
Ошкыл мучко писемын,
А весышт ик верыште
Эркын тават.
Пӱлеклыш тӱням
Тылатат илыш пургыж,
Чечен пагыт годым
Виянгыч, йолташ.
Пиал пасуштет
Ынже лий тумыш-ургыш,
Умбалне волгалтын
Шуйна ӱмыр каш.

Ах, шыже йӱр...

Ах, шыже йӱр, ах, шыже йӱр...
Йӱршеш уке перкелык:
Каталтын-ла пыл помыш тӱр -
Темдалын пагыт нелыт.
Урем ден шкетын ошкылам -
Тек йол йымалне ночко,
Да трук йырвел тӱня мылам
Шинчам у семын почо.
Эсогыл мо ужмем деч шке
Шогальым тӱвыт вожыл,
Шижам чевергыме йотке
Тӱрка ӱп пырче вожым.
Пӱртӱс сар сывынжым ронча,
Кок веке йышт ончалын -
Тыге лач ӱдыр ӱшана
Суралыме мончалан.
Пӱртӱс кап-кылжым шӱалта
Кенежымсе пурак деч.
Мончаште - шонанпыл кылта!
Чонем йӱла тора гыч.

Лышташ-влак шортыт...

Лышташ-влак шортыт:
Лупс кошка кечеш
Пушенге тӱн ден куржын вонымыж годым.
Уэш у кече вашкыде шочеш,
Адак йомеш историеш
Шолып водын.
Лышташ-влак шортыт;
Нунын шӱлыккан
Мутланымышт пеш кочын перна шӱмыш.
Тыгае жапын юж шинчавӱдан,
Шижат, кузе нелемын лекте шӱлыш?
Лышташ-влак шортыт;
Мыйын шӱм шортеш:
Лупсанше августын
Пустанше эрын,
Шинчам лупсангын...
Тӱтыраш йомеш
Танемын йӱкшӱ, ныжылге
"Че-ве-рын..."